

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

**ЄДНІСТЬ НАВЧАННЯ І НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ – ГОЛОВНИЙ ПРИНЦИП
УНІВЕРСИТЕТУ**

**Збірник наукових праць
звітно-наукової конференції викладачів
університету за 2013 рік**

4-6 лютого 2014 року

**Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2014**

*Рекомендовано Вченою радою
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 10 від 24 квітня 2014 року)*

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

- В. П. Андрущенко** – доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, ректор НПУ імені М. П. Драгоманова;
(голова редакційної ради)
- А. Т. Авдієвський** – почесний доктор, професор, академік НАПН України;
- В. І. Бондар** – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;
- Г. І. Волинка** – доктор філософських наук, професор, академік УАПН;
(заступник голови)
- В. Б. Євтух** – доктор історичних наук, професор, член-коресподент НАН України;
- П. В. Дмитренко** – кандидат педагогічних наук, професор;
- І. І. Дробот** – доктор історичних наук, професор;
- М. І. Жалдак** – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;
- М. С. Корець** – доктор педагогічних наук, професор;
- Л. І. Мацько** – доктор філологічних наук, професор, академік НАПН України;
- М. В. Працьовитий** – доктор фізико-математичних наук, професор, академік АНВО України;
- В. П. Покаш** – кандидат педагогічних наук, професор;
- В. М. Синьов** – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;
- М. І. Шкіль** – доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України;
- О. Г. Ярошенко** – доктор педагогічних наук, професор, член-коресподент НАПН України.

Є 34   **ЄДНІСТЬ НАВЧАННЯ І НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ – ГОЛОВНИЙ ПРИНЦИП УНІВЕРСИТЕТУ** : збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2013 рік, 4-6 лютого 2014 року / укл. Г. І. Волинка, О. В. Уваркіна, О. П. Ємельянова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – 214 с.

Збірка вміщує статті звітно-наукової конференції з досліджень основних наукових напрямків університету, де розглядаються проблеми підготовки нової генерації педагогічних кадрів; інтеграції освіти і науки у європейський та світовий простір; змісту, форм, методів і засобів підготовки майбутніх фахівців; питання української педагогічної освіти у європейському просторі; пошук наукових освітніх пріоритетів майбутнього на основі прогресивних концепцій.

УДК [378.091.3+001.891](063)
ББК 74.580.2я431+74.58л3я431

© Редакційна рада, 2014
© Колектив авторів, 2014
© Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014

Використана література:

1. *Котов М. І.* Родина Бруслинові – *Celactraceae Lindl.* // Флора УРСР – Т. VII. – К. : В-во АН УРСР, 1955. – С. 192-201.
2. Методичні вказівки до лабораторних робіт з дисципліни “Основи технічної мікробіології” / за ред. М. Д. Гомеля. – К., 2007. – С. 40
3. Флора СССР / за ред. В. Л. Комарова та ін. // Т. XIV. – М. : Изд-во Академии Наук СССР, 1949. – С. 553-555.

Аннотація

В роботі представлені результати изучения антибактериальной активности водного экстракта и сока с плодов Euonymus europaea L.

Annotation

In this work presents results of studies antibacterial activity water extract and fruit juice with Euonymus europaea L.

УДК 373.5.016:911]:37.091.322

Сльоза Н. В.

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ

Шкільна географічна освіта в світі є невід’ємною частиною загальної системи навчання, що покликана донести до учнів різноманітність поглядів на світ, формувати їхнє мислення, географічну освіченість і компетентність, економічну, політичну та екологічну культуру. У процесі навчання географії, як й інших предметів, важливо перейти від заучування фактів до засвоєння змісту подій і явищ, формування інтегрованих умінь та розвитку інтелектуальних здібностей школярів. Одним із методичних принципів географічної освіти є самостійність, творчість і активність учня. Тому в організації навчального процесу частка самостійної діяльності учня має істотно збільшитися. На сьогодні гостро постала необхідність розробки методичного забезпечення щодо планування та організації різних форм та видів самостійної роботи для вивчення окремих тем і розділів з шкільних географічних курсів.

У працях вітчизняних і зарубіжних учених висвітлено різні складові проблеми самостійної навчальної роботи: А. М. Алексюк, Ю. К. Бабанський, В. К. Д’яченко, Б. П. Єсипов, Л. В. Жарова, Л. Я. Зоріна, Л. А. Кандибович, Г. С. Костюк, В. А. Козаков, Л. В. Кондрашова, І. Я. Лернер, А. С. Линда, І. В. Мороз, О. А. Нільсон, М. П. Откаленко, П. І. Підкасистий, Н. А. Половнікова, О. І. Пометун, М. М. Скаткін, В. О. Сластьонін, Л. Ф. Спірін, Т. І. Шамова, Є. М. Шиянов, Г. І. Шукіна.

У методиці навчання географії феномен самостійної роботи досліджують науковці і методисти: І. І. Барінова, А. О. Богданова, І. В. Душина, С. Г. Кобернік, В. О. Коринська, В. П. Корнеєв, О. В. Крилова, Г. О. Ламекіна, В. І. Сіротін, О. М. Топізов та ін.

Попри здобутки, що досягнуті в теорії, методиці та педагогічній практиці, проблема дослідження організації самостійної роботи учнів не втрачає актуальності та потребує подальшого вивчення. Сьогодні в методиці навчання географії виникли протиріччя між сучасними суспільними вимогами до формування особистості нового покоління і відсутністю в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи моделі формування умінь до самореалізації; між вимогами навчальної програми з географії щодо формування конкурентоспроможної особистості, здатної самостійно приймати рішення, узагальнювати здобуті знання, самоорганізовуватися та відсутністю методики формування умінь самостійної роботи учнів.

Виходячи з актуальності проблеми, із врахуванням протиріччя мета авторського пошуку полягає у визначенні ролі самостійної роботи учнів у навчальному процесі загальноосвітньої школи та аналізі підходів до визначення понять “самостійна робота”, “самоосвіта” та “самостійність”.

Відповідно до мети було виокремлено такі основні задачі дослідження:

– проаналізувати психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження; з’ясувати зміст дефініцій “самостійна робота”, “самоосвіта” та “самостійність”.

Аналіз психолого-педагогічної та фахової літератури показав неоднозначність трактувань поняття “самостійна робота”, з погляду на її місце та роль у структурі навчального процесу (рис. 1).

В “Українському педагогічному словнику” С. У. Гончаренко визначає, що “самостійна навчальна робота учнів – це різноманітні види індивідуальної і колективної навчальної діяльності школярів, яка здійснюється ними на навчальних заняттях або вдома за завданнями вчителя, під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі” [10].

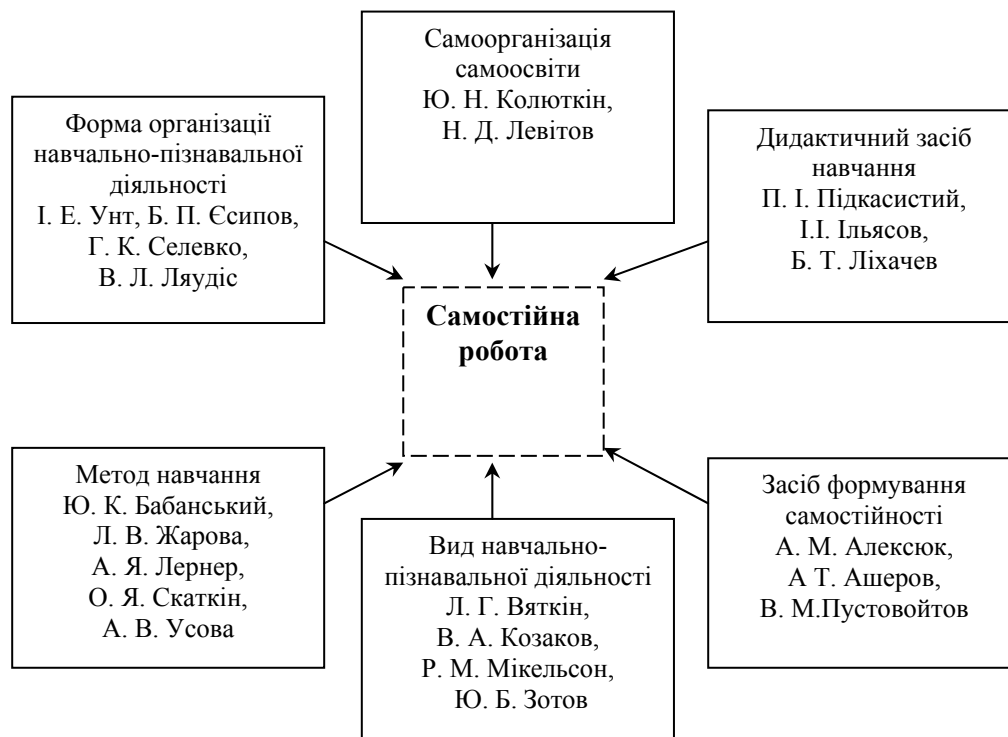

Рис. 1. Сутність визначення поняття “самостійна робота”

Під самостійною роботою Ю. Б. Зотов розуміє будь-яку організовану вчителем активну діяльність учнів, спрямовану на виконання поставленої дидактичної мети у спеціально відведений час [2, с. 89].

У визначенні поняття “самостійні роботи”, як зазначає В. А. Коринська, виділяють наступні ознаки: робота виконується учнями у відведений для цього час за завданням вчителя без його безпосередньої участі; виконання самостійних робіт потребує від учнів значної мисленнєвої діяльності, використання раніш набутих знань та прийомів навчальної роботи [5, с. 5-6].

Слід розмежовувати такі поняття як “самостійна робота”, “самостійність” і “самоосвіта” (рис. 2). Між самостійною роботою і самостійністю існує тісний зв'язок. Самостійна робота є з одного боку, вираженням уже досягнутої самостійності, з іншого - засобом подальшого розвитку даної якості.

А. Т. Ашеров зазначає, що самостійність – це інтегрована якість особистості, що має в основі пізнавальну активність, що пов'язана з ініціативою, з пошуком шляхів рішення різних навчально-пізнавальних задач без участі вчителя..., і забезпечує саморозвиток особистості [1, с. 15].

Так В. Козаков стверджує, що самостійна робота – специфічний вид діяльності, основною метою якого є формування самостійності суб'єкта [4, с. 6].

Поняття “самостійна робота” та “самоосвіта” мають різне значення. Їх отождолення приводить до плутанини у виборі засобів, форм і методів їх практичного здійснення. На наш погляд самостійну роботу потрібно розуміти лише як складову частину самоосвіти.

Самостійна робота виступає передумовою самоосвіти, так за визначенням С. У. Гончаренка “самоосвіта – це освіта, яку отримують у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі. Крім того самоосвіта, є невідомою частиною систематичного навчання в стаціонарних закладах, сприяє поглибленню, розширенню та більш міцному засвоєнню знань” [6].

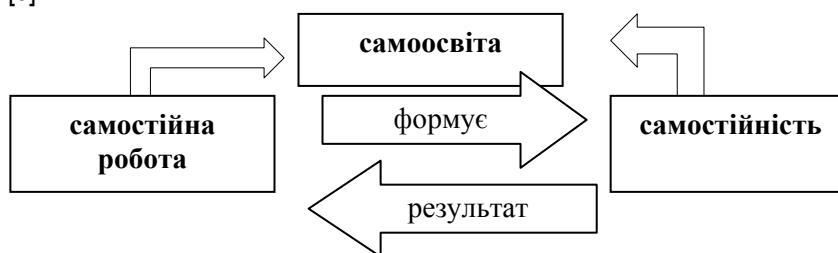

Рис. 2. Взаємозв'язок понять “самостійна робота”, “самостійність” та “самоосвіта”

Ю. Калугін розуміє самоосвіту як процес і засіб засвоєння й присвоєння людиною соціального досвіду з різних джерел, основний шлях – самостійна діяльність, метод – самостійна робота, що організовується самим учасником [3].

Під самоосвітою слід розуміти специфічний вид діяльності, який особистість здійснює на добровільних засадах з метою задоволення пізнавальних потреб або поліпшення своїх особистісних властивостей і здібностей. Цілі самоосвіти ставляться самою особистістю або сприймаються нею як власні. Найважливіша відмінність самоосвіти від самостійної роботи полягає в тому, що самостійну роботу учень виконує за завданням педагога, а самоосвітою керує сам, будуючи її відповідно до власних потреб.

Отже, у сучасній дидактиці дослідженням проблеми самостійної роботи, самостійності та самоосвіти займаються багато науковців. Проте проблема формування умінь учнів до самостійної роботи вивчена і розроблена недостатньо. Безперечно, що соціальне замовлення полягає сьогодні в забезпеченні школярів певною системою знань з метою формування всебічно розвиненої особистості. Успішна молода людина має володіти вміннями і навичками самостійності, тільки за таких умов вона може бути конкурентоспроможною на ринку праці. Саме вчитель має надати першу допомогу учневі у формуванні умінь до самостійної роботи та створити психолого-педагогічні умови, які б сприяли б виявленню, розвитку та реалізації пізнавальної самостійності і творчої активності особистості. Адже, як зазначає німецький науковець К. Конрад: "Наша мета полягає не в тому, щоб зробити себе необхідними нашим дітям, а, навпаки, в тому, щоб допомогти їм швидше навчитися обходитися без нас".

Використана література:

1. *Ашеро́в А. Т.* Методи і моделі оцінки педагогічного впливу на розвиток пізнавальної самостійності студентів / *А. Т. Ашеро́в.* – Харків : УПА, 2005. – 164 с.
2. *Зотов Ю. Б.* Организация современного урока: кн. для учит / Ю. Б. Зотов. – М. : Просвещение, 1984. – 144 с.
3. *Калугин Ю. Е.* Самообразование, формирование готовности к профессиональному самообразованию / Ю. Е. Калугин. – Челябинск : Изд. ЮУрГУ, 2000. – 120 с.
4. *Козаков В. А.* Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение : [учеб. пособ.] / В. А. Козаков. – К. : Высша школа, 1990. – 248 с.
5. *Коринская В. А.* Самостоятельные работы учащихся по географии материков: Книга для учителя / В. А. Коринская. – М. : Просвещение, 1983. – С. 5-6.
6. *Український педагогічний словник* / [авт.-уклад. С. У. Гончаренко]. – К. : Либідь, 1997. – С. 297.

Аннотация

В статье рассмотрена роль самостоятельной работы учащихся основной школы в процессе изучения географии и проанализированы подходы к определению понятий "самостоятельная работа", "самостоятельность" и "самообразование".

Annotation

In the article we consider the role of pupils' independent work in the process of studying geography in secondary school and analyse approaches to the definition of concepts "independent work", "independence" and "self-education".

УДК 373.5.016:91

Федоренко Ю. Ю.

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ УМІНЬ УЧНІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ

Системи української географічної освіти в процесі становлення вимагає реалізації нових підходів до навчання та виховання в школі, оскільки на сучасному етапі розвитку суспільства і педагогічної думки підвищуються вимоги до рівня інтелектуального розвитку та обізнаності в учнів в різних сферах людської діяльності. Як зазначається у Державній національній програмі "Освіта" України XXI століття, виникла потреба "відродження і розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки виховання свідомих громадян держави, формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров'я, забезпечення пріоритетності розвитку людини" [1]. Отже, виховання творчої особистості є головним завданням української школи. Тому перед педагогами та науковцями постало завдання що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкритті її умінь та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських надбань та удосконалення організації шкільного навчально-виховного процесу та з географії зокрема.

Географія як базовий шкільний предмет належить до дисциплін природничо – математичного циклу і є комплексною наукою, яка сприяє формуванню наукового світогляду, інтелектуальному розвитку учнів, формуванню в них загальнолюдської географічної культури. Аналіз шкільної практики свідчить, що більшість учнів не вміють у процесі навчання самостійно вирішити найважливіші структурні елементи, встановити причинно – наслідкові зв'язки між ними. Отже, після закінчення школи замість структурованої, усвідомленої системи знань, володіють розрізненими, механічно запам'ятованими відомостями. Тому одним із актуальних напрямків вдосконалення навчання в школі є пошук і впровадження інтелектуальних засобів, форм, та методів навчання, що забезпечують системність знань учнів, їх міцність, в основній школі, зокрема.